

WIELKA EMIGRACJA PO POWSTANIU LISTOPADOWYM A MIGRACJE WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

AUTORKA: PATRYCJA KOPCIŃSKA

Młodzież zapozna się ze skutkami powstania listopadowego w postaci wielkiej fali uchodźców i uchodźczyń. Zrozumie znaczenie terminów emigracja i uchodźstwo oraz uświadomi sobie ponadczasowość tych zjawisk. Ponadto, uczniowie i uczennice będą doskonalić umiejętność pozyskiwania wiadomości z różnych źródeł i dokonywania ich analizy.

Zagadnienia:

- ▶ Migracje
- ▶ Władza polityczna, demokracja i prawa człowieka
- ▶ Pokój i konflikty na świecie

Czas trwania:

- ▶ 45 minut

Pytanie kluczowe:

- ▶ Czym różni się sytuacja uchodźców i uchodźczyń z przeszłości i czasów obecnych?

Cele zajęć:

- ▶ Określisz, co to jest uchodźstwo (Wielka Emigracja).
- ▶ Porównasz sytuację uchodźców i uchodźczyń w przeszłości i współcześnie.
- ▶ Wskażesz na mapie największe skupiska uchodźców i uchodźczyń.

Związek z podstawą programową szkoły ponadpodstawowej:

- ▶ podst. XXXI. 2,3, XXXIV.1,; XXXIX.1, LI.1;
- ▶ rozszerz. XXXI.3, LI.2

Metody:

- ▶ Analiza źródeł
- ▶ Praca z mapą

- ▶ Burza pomysłów
- ▶ Miniwykład
- ▶ Metaplan

Formy pracy:

- ▶ Praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

- ▶ Załącznik
- ▶ Słownik języka polskiego lub wyrazów obcych
- ▶ Mapa polityczna świata (ścienna)
- ▶ Opcjonalnie: rzutnik i komputer z dostępem do Internetu lub wydruk mapy „Global Refugee Trends” (globalne trendy uchodźstwa)

MIN

Wprowadzenie

1

0

1

4

3

Praca właściwa

12

8

22

10

30

8

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Zapisz na tablicy pytanie kluczowe: Czym różni się sytuacja uchodźców i uchodźczyń z przeszłości i czasów obecnych?, i wyjaśnij, że poszukiwanie odpowiedzi na nie stanowi cel zajęć.
2. Zapytaj, co według uczniów i uczennic oznacza termin uchodźstwo? Po wysłuchaniu odpowiedzi poproś wybraną osobę o odczytanie definicji ze słownika.

Definicja terminu „uchodźca” w rozumieniu Konwencji dotyczącej statusu uchodźców sporządzonej w Genewie w 1951 roku:

Jest to osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń, poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa.

Możesz odwołać się także do materiałów dotyczących uchodźstwa z publikacji Edukacja globalna na zajęciach wiedzy o społeczeństwie, CEO 2021: „Dlaczego Bassem mieszka teraz w Libanie?” oraz „O sytuacji uchodźców i uchodźczyń na świecie”: globalna.ceo.org.pl.

3. Wyjaśnij, że do jednej z największych fal uchodźstwa (około 10 000 osób) z ziem polskich doszło w XIX wieku i było to następstwo klęski powstania listopadowego. Podaj informacje dotyczące Wielkiej Emigracji; jej kierunków, ugrupowań, przywódców itp.
4. Podziel klasę na pięć zespołów. Każdej grupie rozdaj po jednym zestawie kart pracy (załącznik nr 1) i wyjaśnij, że ma zapoznać się z zaprezentowanymi źródłami dotyczącymi uchodźstwa i uzupełnić karty pracy.
5. Poproś, aby kolejne grupy zaprezentowały swoje ustalenia wynikające z analizy źródeł oznaczonych literą A, a następnie wspólnie uogólnicie pozyskane informacje dotyczące uchodźców i uchodźczyń w XIX wieku. Podobnie postępuj ze źródłami oznaczonymi literą B, ilustrującymi sytuację współczesną.

6. Podsumuj ćwiczenie, opierając się na pytaniu kluczowym: Czym różni się sytuacja uchodźców i uchodźczyń z przeszłości i czasów obecnych?

Wyjaśnij, że uchodźstwo jest trudnym doświadczeniem, oznacza bowiem konieczność opuszczenia własnego domu i najczęściej uzależnienie od innych osób, które udzielają pomocy w nowym miejscu pobytu. Uchodźcy i uchodźczynie to jednak zwykli ludzie, którzy żyją nie tylko w obozach, ale także pośród nas, i mimo trudnej sytuacji starają się żyć normalnie – uczyć się, bawić, pracować, jeśli tylko mają taką możliwość. Zarówno w przeszłości, jak i obecnie uchodźcy i uchodźczynie spotykają się z różnym traktowaniem i żyją w różnych warunkach, w zależności od miejsca, okoliczności, możliwości organizacyjnych państwa przyjmującego. Nastawienie ludności wobec przybyszów również było i jest różne, na co składa się wiele czynników, m.in.: stereotypy dotyczące „obcych”, ale też przyczyny migracji czy ilość ludności napływowej na danym terenie.

7. Zaproponuj uczniom i uczennicom ustalenie, z jakich części globu pochodzi obecnie najwięcej uchodźców i uchodźczyń oraz gdzie najliczniej przybywają. Zaprezentuj młodzieży mapę „Global Refugee Trends” (globalne trendy uchodźstwa; link poniżej; jeśli nie masz dostępu do Internetu w sali, możesz wydrukować mapę i ją zalaminować) i poproś o odczytanie w/w danych oraz o wskazanie tych obszarów na mapie politycznej świata.

Link do mapy: http://bit.ly/global_refugee_trends

Wyjaśnij, że nie jest to typowa mapa, ale pomaga ona dostrzec skalę zagadnienia – w tym przypadku uchodźstwa na świecie. Niektóre kontynenty czy kraje dziwnie się rozrosły, inne skurczyły... Pierwsza mapa pokazuje kraje i kontynenty, z których pochodzi największa liczba uchodźców i uchodźczyń, natomiast druga mapa pokazuje, do których krajów i kontynentów najliczniej przybywają uchodźcy i uchodźczynie.

Zwróć szczególną uwagę na to, że w przypadku uchodźstwa sytuacja jest często bardzo dynamiczna i należy sprawdzać dane statystyczne w zaufanych źródłach, aby były jak najbardziej aktualne. Jedną z takich instytucji, które na bieżąco monitorują kwestię uchodźców i uchodźczyń, a także udziela im wsparcia, jest UNHCR – Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców: www.unhcr.org.

8. Narysuj na tablicy prosty schemat metaplanu i poproś młodzież o udzielenie odpowiedzi na postawione w nim pytania. Postarajcie się wspólnie sformułować wnioski wynikające z ćwiczenia.

METAPLAN

Jak było?

Jak jest?

Jak być powinno?

Dlaczego nie jest tak,
jak być powinno?

WNIOSKI:

PRACA DOMOWA:

1. Rozdaj młodzieży karteczki z poleceniem opisującym pracę domową:

Droga uczennico, drogi uczniu! Twoim zadaniem będzie napisanie listu do... siebie! Umożliwi Ci to rozmowę z samym sobą na temat Twoich postępów w nauce i możliwości zdobytej wiedzy w życiu codziennym. Praca ma mieć formę listu. W jej treści powinny się znaleźć informacje dotyczące tego, czego się nauczyłeś/eś w trakcie dzisiejszych zajęć oraz wskazówki, w jaki sposób powinniśmy traktować imigrantów i jak się wobec nich zachowywać. Tak napisaną pracę włóż do koperty, zaadresuj ją do siebie i przynieś na następną lekcję. Powodzenia!

Załącznik:

Załącznik nr 1 – Karty pracy: Uchodźstwo w XIX wieku i współcześnie

ZAŁĄCZNIK NR 1 – KARTY PRACY

UCHODŹSTWO W XIX WIEKU I WSPÓŁCZEŚNIE: ZESTAW NR 1

Zapoznajcie się z otrzymanymi źródłami i przygotujcie do ich omówienia według poniższych wskazówek:

Źródło A ilustruje _____	Źródło B ilustruje _____
_____	_____
Według niego sytuacja uchodźców i uchodźczyń jest _____	Według niego sytuacja uchodźców i uchodźczyń jest _____
_____	_____
ponieważ _____	ponieważ _____
_____	_____

Źródło A

XIX-wieczna grafika (litografia) przedstawiająca scenę przyjęcia polskiego emigranta we Francji (autor nieznany, prawdopodobnie Bellangé).

Źródło: http://pl.wikipedia.org/wiki/Wielka_Emigracja.

Źródło B

Ks. dr Andrzej Halemba wspomina, że „kiedy kardynał (Przewodniczący Papieskiej Rady „Cor Unum” kardynał Robert Sarah) odwiedził obóz dla uchodźców, jedna z kobiet wyciągnęła do niego ręce z czteromiesięcznym synkiem. Wszyscy myśleli, że prosi o błogosławieństwo, a ona powiedziała: *zabierz to dziecko, może choć ono przeżyje*. Ten przykład pokazuje, jak trudna jest sytuacja narodu syryjskiego i z jakimi dylematami się mierzy.

Duchowny relacjonuje: „W obozach dla uchodźców jest wiele agresji, nawet wobec tych, którzy pomagają. Ta trauma jest tak głęboka. [Uchodźcy i uchodźczynie] nie ufają nikomu, nie podają prawdziwych nazwisk. Największym problemem jest nie tylko żywność, ale i opał. Obozy są liczne, trzeba je stale powiększać. Ludzie uciekają na potęgę”.

Według danych UNHCR w lipcu 2015 roku liczba uchodźców i uchodźczyń z Syrii wynosiła około 4 miliony 15 tysięcy osób, a prawie 7 milionów to uchodźcy wewnętrzni (na 22 miliony mieszkańców i mieszanek łącznie).

Źródło: Relacja ks. dra Andrzeja Halemba zamieszczona w artykule „Nie ufają nikomu. Dramat syryjskich uchodźców”: <http://gosc.pl/doc/1358758.Nie-ufaja-nikomu-Dramat-syryjskich-uchodzcow> oraz dane za: <http://www.data.unhcr.org/syrianrefugees/syria.php>.

UCHODŹSTWO W XIX WIEKU I WSPÓŁCZEŚNIE: ZESTAW NR 2

Zapoznajcie się z otrzymanymi źródłami i przygotujcie do ich omówienia według poniższych wskazówek:

Źródło A ilustruje _____	Źródło B ilustruje _____
_____	_____
Według niego sytuacja uchodźców i uchodźczyń jest _____	Według niego sytuacja uchodźców i uchodźczyń jest _____
_____	_____
ponieważ _____	ponieważ _____
_____	_____

Źródło A

„Stanęliśmy nad rzeką. Wystrzały powitały nas w górach Niedersteiner (...). Naprzeciw rozpalono iluminacje, wyobrażające orła. Było to na pochyłości góry. Muzyka, śpiew Jeszcze Polska nie zginęła, pochodni tysiące, wystrzały i okrzyki przywitaniem naszym były po drugiej stronie Renu. (...) Było już ciemno, stanąłem wśród tłoku i rzewnie zacząłem płakać. Spostrzegli to Niemcy, zaczęli mnie ścisnąć, płakać i całować mówiąc: „Naród mający takich ludzi nie może zginąć”.

Źródło: Szymon Konarski (uczestnik Wielkiej Emigracji), *Dzienniki z lat 1831-1834*, Wrocław 1873, s. 93.

Źródło B

„Każdy obóz różni się w zależności od warunków i miejsca, w jakim powstaje. (...) Obozy dla uchodźców nie są jakby się mogło wydawać „stajnią Augiasza”. Wszystko jest tam bardzo dobrze zaplanowane. Chociażby system dróg, które muszą zapewnić dostęp do głównych obiektów, magazynów, ośrodków zdrowia. Schronienie dla uchodźców buduje się z materiałów dostępnych na miejscu, takich jak drewno, blacha, tworzywa sztuczne. (...) Bez względu na stopień zaawansowania infrastruktury w obozie, w każdym bez wyjątku, organizowane są szkoły (przynajmniej 1 na 5 tys. osób), magazyny, świetlice czy cmentarze. (...) Jedzenie w obozie wydaje się poprzez punkty dystrybucji żywności, których zazwyczaj jest kilka w kompleksie o populacji sięgającej 20 tys. mieszkańców. Racje żywieniowe wydaje się na tydzień lub miesiąc z góry. Każdej osobie przydziela się konkretny dzień odbioru racji, aby uniknąć długich kolejek i chaosu. Dzienna dawka żywieniowa to 2100 kalorii na osobę. (...)

W obozach dla uchodźców tworzy się centra zdrowia, które świadczą podstawową opiekę zdrowotną. Na każde 5 tys. mieszkańców obozu powstają dodatkowo punkty medyczne, w których przyjmują pielęgniarki. (...)

W obozie powinno też znaleźć się miejsce spotkań, gdzie uchodźcy mogliby się gromadzić i omawiać kwestie związane z życiem w zbiorowisku. Ważnym punktem obozu jest rynek, gdzie uchodźcy mogą kupić różne przedmioty czy jedzenie i sprzedać coś, co sami zrobili czy wyhodowali.

Obozy to miejsce, gdzie UNHCR i inne agencje starają się zapewnić uchodźcom schronienie i podstawowe warunki do przeżycia. Taki stan rzeczy po kilku miesiącach często przekształca się jednak w wegetację. Uchodźcy oczekują większej pomocy, możliwości. Bez wsparcia ze strony innych organizacji czy rządów państw, UNHCR nie jest w stanie pomóc uchodźcom w większym stopniu niż podstawowym. Obóz to miejsce, które powinno służyć za tymczasowe miejsce schronienia, jedynie pierwszy etap w drodze do stabilizacji”.

Źródło: Fragment artykułu Michała Panacheda „Obóz dla uchodźców od środka”, *Refugee.pl* (Gazeta uchodźców).

UCHODŹSTWO W XIX WIEKU I WSPÓŁCZEŚNIE: ZESTAW NR 3

Zapoznajcie się z otrzymanymi źródłami i przygotujcie do ich omówienia według poniższych wskazówek:

Źródło A ilustruje _____	Źródło B ilustruje _____
_____	_____
Według niego sytuacja uchodźców i uchodźczyń jest _____	Według niego sytuacja uchodźców i uchodźczyń jest _____
_____	_____
ponieważ _____	ponieważ _____
_____	_____

Źródło A

„Każdy Polak przybywający do Francji, uznany za emigranta politycznego miał prawo do rządowego zasiłku, zwanego potocznie żołdem (...). Kiedy jednak duże kolumny polskie docierały do miejsc przeznaczenia,(...) zmniejszono ów żołd o połowę, co spowodowało, że wychodźcy znaleźli się w dość ciężkich warunkach materialnych. Szczególnie ciężki był los żołnierzy i podoficerów, których zasiłki, (...) nie pozwalały na zaspokojenie najsłabszych potrzeb. (...)”

Pierwszych kilkanaście miesięcy większość emigrantów przesiedziała w *dépôts**, które lokowane były zazwyczaj w koszarach, oficerowie mieszkali w izbach 5-6-osobowych, zaś żołnierze (...) nawet do 50 osób. (...) Gniołła ich pospolita bieda. (...) Z konieczności oszczędzano na żołdaku (...).”

*z jęz. fr. „depozyt”, tu: miejsce czasowego pobytu, obóz dla uchodźców

Źródło: Jerzy Zdrada, *Wielka Emigracja po powstaniu listopadowym*, Warszawa 1987, s. 11-12.

Źródło B

„– Jakie były Twoje pierwsze odczucia po dotarciu do obozu?
– Kolejki ludzi – sięgające nawet kilkuset metrów, ustawiają się już przez noc. Stoją w nich całe rodziny ze swoimi dobytkami, czyli z tym, co są w stanie unieść na plecach, czekają z walizkami albo bardzo często z niczym. Są tacy, którzy w jednej ręce trzymają marynarkę, a na drugim ręku dziecko, ponieważ nic nie zdążyli zabrać przed ucieczką. (...)”

– Jak wygląda obóz Az-Za’atari?

– Jak każdy przeciętny obóz dla uchodźców na świecie. Namioty UNHCR, podstawowe sanitariaty, znajdują się tu ośrodki zdrowia, administracja. (...) W obozie widoczna jest bieda, marazm. Ludzie są niezadowoleni z warunków, w jakich żyją. Wyczuwalna jest frustracja, wynikająca z braku zajęć. (...) Można też zauważyć pewną formę normalności w obozie. To, co się tam kształtuje, wygląda jak nowe miasto. Życie toczy się wokół głównej asfaltowej ulicy. Są tam targowiska, gdzie każdy sprzedaje, co tylko może. Swoją działalność prowadzą fryzjerzy, piekarze – ludzie starają się wykorzystywać swoje profesje. Jest tam nawet meczet.

– Jaką pomoc otrzymują Syryjczycy w tym obozie?

– W dość podstawowym zakresie. Ludzie dostają namiot, jakiś zestaw koców dla całej rodziny, zestaw higieniczny, mają zapewniony jeden posiłek dziennie. (...)”

– Czego brakuje najbardziej w obozie w Az-Za’atari?

– Nadziei. Tutejsze warunki są potwornie trudne. Kiedy byłem w obozie, czyli tuż przed rozpoczęciem zimy, wszyscy zastanawiali się, jak sobie z nią poradzą. W nocy codziennie jest mróz, warunki są bardzo ciężkie, a liczba uchodźców codziennie wzrasta. Nie jest to miejsce, w którym łatwo przeżyć. Ta frustracja jest tak wysoka, że co jakiś czas w obozie wybuchają niepokoje społeczne (...)”.

Źródło: Fragment artykułu Aleksandry Góreckiej „Syria: głuche wołanie o pomoc” (rozmowa z Mateuszem Mularskim przygotowującym film na temat największego na świecie obozu dla uchodźców Az-Za’atari), *Refugee.pl* (Gazeta uchodźców).

UCHODŹSTWO W XIX WIEKU I WSPÓŁCZEŚNIE: ZESTAW NR 4

Zapoznajcie się z otrzymanymi źródłami i przygotujcie do ich omówienia według poniższych wskazówek:

Źródło A ilustruje _____

Źródło B ilustruje _____

Według niego sytuacja uchodźców i uchodźczyń jest _____

Według niego sytuacja uchodźców i uchodźczyń jest _____

ponieważ _____

ponieważ _____

Źródło A

XIX-wieczna grafika przedstawiająca scenę powitania polskich emigrantów w Belgii, uchodźców po powstaniu listopadowym (autor nieznany).

Źródło: http://pl.wikipedia.org/wiki/Wielka_Emigracja

Źródło B

Z ogarniętej wojną Libii w 2011 roku przyjechało do Polski 16 osób – trzy uchodźcze rodziny, które pochodziły z Nigerii i Erytrei, i znalazły schronienie w Libii, jednak po wybuchu Arabskiej Wiosny i zaostreniu się sytuacji w Libii przeniosły się do obozu dla uchodźców Choucha prowadzonego przez UNHCR. Oto relacja młodej kobiety:

„Z Nigerii musieliśmy uciekać. Cztery lata temu trafiliśmy do Libii. Potem wybuchła wojna i żołnierze Kadafiego przyszli po męża mojej siostry. Udało nam się uciec. Dotarliśmy do obozu Choucha w Tunezji. Codziennie chodziliśmy do kaplicy i modliliśmy się o jak najszybszą możliwość wyjazdu do nowego kraju, który zechce się nami zaopiekować. W zeszłym tygodniu dowiedzieliśmy się, że będziemy mogli pojechać do Polski”.

Przez najbliższych kilka miesięcy uchodźcy będą przebywać w ośrodku w Dębaku i adaptować się do nowych warunków. Tyle czasu mogą też potrwać procedury, bo uchodźcy, tuż po wylądowaniu w Warszawie, złożą wnioski o przyznanie im ochrony międzynarodowej. Gdy ją uzyskają, zostaną objęci programami integracyjnymi. Przez rok będą otrzymywać pieniądze na wynajem mieszkania i będą mogli skorzystać z pomocy doradców zawodowych, część dzieci jesienią pójdzie do szkoły.

Źródło: Materiał przygotowany w oparciu o artykuł Magdy Qandil „Uchodźcy z Libii w Polsce”, 22.06.2011:
<https://www.unhcr.org/pl/577-plwiadomosci2011uchodzczy-z-libii-w-polsce-html.html>

UCHODŹSTWO W XIX WIEKU I WSPÓŁCZEŚNIE: ZESTAW NR 5

Zapoznajcie się z otrzymanymi źródłami i przygotujcie do ich omówienia według poniższych wskazówek:

Źródło A ilustruje

Źródło B ilustruje

Według niego sytuacja uchodźców i uchodźczyń jest

Według niego sytuacja uchodźców i uchodźczyń jest

ponieważ

ponieważ

Źródło A

„Kolumny Polaków były serdecznie witane w asyście wojsk i Gwardii Narodowej, z tłumnym udziałem mieszkańców. Tak było zwłaszcza w Strasburgu, Metz, Luneville czy Nancy. Zresztą te dowody sympatii dla Polaków najdłużej utrzymywały się w Alzacji i Lotaryngii. (...) Stopniowo jednak zanikały powitalne komitety (...). Uderzało to boleśnie polskiego emigranta, który po przyjęciu w Niemczech spodziewał się nie mniejszego entuzjazmu we Francji. I niemal od pierwszych chwil czuł się zawiedziony. To rozczarowanie wzrastało, gdy docierali do miejsc przeznaczenia. Duże kolumny witane były na ogół uroczystie i z wojskowym ceremoniałem wprowadzane do centrum miast, gdzie prefektury organizowały kwatery oraz pomoc materialną. Ludność na ogół manifestowała swe propolskie sympatie i tłumnie asystowała przy powitaniu. Kiedy tej oficjalnej oprawy brakowało, wjazdy grup emigrantów nie robiły na mieszkańcach większego wrażenia”.

Źródło: Jerzy Zdrada, *Wielka Emigracja po powstaniu listopadowym*, Warszawa 1987, s. 9.

Źródło B

Az-Za'atari, największy na świecie obóz dla uchodźców i uchodźczyń, znajdujący się w Jordanii. Przychodzą w nim na świat setki syryjskich dzieci, ponieważ życie toczy się dalej.

Źródło: UNHCR: <http://www.data.unhcr.org/syrianrefugees/syria.php>.

Syryjscy uchodźcy i uchodźczynie wzajemnie się wspierają, mimo że ludzie wciąż przybywa. W 10 tureckich prowincjach usytuowano kolejnych dwadzieścia obozów dla uchodźców i uchodźczyń z Syrii, ale potrzeby są znacznie większe – 200 tys. osób żyje poza obozami.

Źródło: Reem Alsalem, Kilis, Turcja/UNHCR:
<http://www.data.unhcr.org/syrianrefugees/syria.php>.

„W świat z klasą” to polska edycja międzynarodowego projektu „Global Issues – Global Subjects” realizowanego przez konsorcjum 10 organizacji, którego liderem jest Centrum Edukacji Obywatelskiej. Celem projektu jest systematyczne włączanie wątków edukacji globalnej, Celów Zrównoważonego Rozwoju i trudnych zagadnień globalnych: migracji, zmiany klimatu oraz równości płci do nauczania przedmiotowego w klasach IV-VIII szkoły podstawowej oraz wsparcie nauczycieli i nauczycielek w tym zakresie.

Partnerzy projektu: Anthropolis (Węgry), ACS – Associazione di Cooperazione e Solidarieta (Włochy), ARPOK (Czechy), People in Need (Słowacja), Humanitas – Centre for Global Learning and Cooperation (Słowenia), Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej (Polska), Leeds Development Education Centre (Anglia), Le Partenariat (Francja), Scottish Development Education Centre (Szkocja), Südwind – Verein für Entwicklungspolitik & globale Gerechtigkeit (Austria).

Redakcja: Elżbieta Krawczyk, Patrycja Kopcińska

Konsultacja merytoryczna: Katarzyna Zabratańska

Konsultacja metodyczna: Patrycja Kopcińska, Piotr Werner, Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach

Aktualizacja: Marta Kałużyńska

Projekt graficzny, ilustracje i skład:

 RZECZY OBYWATELSKIE

CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

Wydawca: Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej

Wydanie III, Warszawa 2021

ISBN: 978-83-66150-76-8

Edukacja globalna na zajęciach historii w szkole podstawowej

Autorki i autor:

Patrycja Kopcińska, Zespół Szkół nr 4 w Dąbrowie Górniczej

Agata Markiewicz, Gimnazjum Społeczne MTE w Milanówku

Krzysztof Szczukiewicz, Zespół Szkół w Pierzchnicy
Katarzyna Zabratańska, Fundacja HerStory

Publikacja powstała w 2015 roku w ramach projektu „W świat z klasą” współfinansowanego w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP oraz ze środków Unii Europejskiej.

Publikacja została zaktualizowana w 2021 roku w ramach projektu „W świat z klasą” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej.

Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autorów/autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej.

Publikacja „Edukacja globalna na zajęciach historii w szkole podstawowej” jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 4.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach i posiadaczkach praw.